

เส้นฝ้ายแห่งสายสัมพันธ์

แสงแดดยามสายของฤดูร้อน ลอดผ่านใบลำไยหน้าบ้าน ล่อง
กระทบฝ้ายสีขาวที่ซึ่งเป็นเส้นบนกึ่ง มือที่เคยจับกระสวยลอดผ่านเส้น
ฝ้ายสีขาวอย่างเงอะงะเมื่อสัปดาห์ก่อน เริ่มส่งกระสวยได้เร็วขึ้น ฝ้ายสี
แดงในกระสวยที่ลอดผ่านฝ้ายสีขาว ที่ควรจะเรียงกันเป็นเส้นตรงกลับ
เป็นเส้นห่างบ้างถี่บ้าง ขึ้นอยู่กับแรงและจังหวะของมือในการกระทบ
พื้ม การทอผ้าครั้งแรกของฉันทันกับผ้าพันคอ 8 ผืน ผืนละ 150
เซนติเมตร จึงผ่านไปด้วยการตามใจมือฉัน

“มือยังมันึง จับพื้มกะยังมิตรง เพงๆ แมะ (จับตรงๆ สิ) จับตรง
กลางกระทบเข้ามาเฮ้อท้อเดียว (ให้เท่ากัน)

คำแนะนำจากยายที่อยู่คุ่มกลาง เมื่อเดินผ่านหน้าบ้านฉันที่อยู่
คุ่มใต้

“สอดกระสวยผิตเส้นเต๊ะนี้ ลายมันกะมิดึก” ยายคนข้างบ้านที่
เดินมาขอผักชะอมูหลังบ้านของฉันแะมาดู แค่ว่าฝ้ายสีแดงขึ้นมา
อยู่บนเส้นสีขาว ทั้งๆ ที่ควรจะอยู่ด้านล่าง เพียงจุดเดียวจากฝ้ายสีขาว
เป็นร้อยๆ เส้น ถ้ายายไม่บอก ฉันก็คิดว่าตนเองทำถูกแล้ว

ฉันจำวันที่ไปคุยกับย่า บอกถึงความตั้งใจที่จะหัดทอผ้า เพื่อทอ
ให้เป็น ท่านเต็มใจจะสอน เพราะอยากให้ฉันมีอาชีพ มีงานทำ มีราย
ได้เลี้ยงชีพ ท่านเป็นห่วงว่าการที่ฉันไม่ได้ทำงานเป็นเจ้าคนนายคน จะ
ทำให้ลำบาก แต่ยังมีวายเทศนาก็หนักใหญ่ตามประสาของผู้เฒ่าที่เป็น
ห่วงลูกหลาน

“จ๊กละมาเอ็ดเอ็ดเผอ เฮียนมากะสูง เอ็ดงานสบายๆ มิม่กั มั๊ก
ทก” ไม่ว่าใครก็ตามที่ได้ฟังความตั้งใจของฉัน ก็จะถูกเหมือนที่ย่าพูด
กับฉัน

“ไม่รู้จะทำทำไม เรียนมากะสูง ทำงานสบายๆ ไม่ชอบ ชอบ
ลำบาก”

ความคิดเช่นนี้ ท “่า ให้เอาสะเก็กถึงชั้นจะ
อาจจะเตรียมชั้น 5 ทั้งดอกไม้ และเทียน อย่างละ 5 คู่ เทียนไขที่ลน
จากขี้ผึ้งนำมาพันรอบเส้นฝ้าย วัดความยาวของเทียนรอบสี่ระยะและ
จากคอลงไปสะดือ เรียกว่า “เทียนฮอบโหทะเค็ง” เตรียมถั่งน้ำใส่ใบ
ส้มป่อย เพื่อไปถวายพระสงฆ์ ให้ท่านสวดมนต์และจุดเทียนขี้ผึ้งลงใน
ถั่งน้ำ เพื่อให้ฉันนำน้ำมนต์มาอาบ ฉันจะได้ไม่คิดบ้าง แบบนี้ แต่ก็
เป็นแค่การเตรียมการ เพราะฉันไม่ได้บ่าถึงขั้นต้องเข้าวัดเข้าวา

“หัดไปกะจ๊กละเป็นอยู่บ่อ ยากฮาวอะเรอะนะ” ย่าบอกว่าย่าหัดไปก็
ไม่รู้จะเป็นหรือเปล่า เพราะมันยากมาก

ฉันไม่เข้าใจว่า ทำไมผู้เฒ่าในหมู่บ้านส่วนมาก ถึงชอบพูดคำที่ตรงข้ามกับความรู้สึกออกมาก่อนการให้กำลังใจเสมอ

“คิดจะเอ็ดนั้นเอ็ดนี้ กะยังดีกว่าอยู่สะซื่อ หัดไว้ก็ดีจะได้ไปสอนคนอื่น เอ็ดซิบกะได้ผู้ซื่อ” นี่คือการกำลังใจที่ฉันได้รับหลังจากโดนเทศนาแล้ว ย่ายังมองเห็นความตั้งใจของฉันว่าเป็นสิ่งที่ดี การที่ฉันอยากทำโน่นทำนี่ ดีกว่าอยู่เฉยๆ ถ้าทำเป็นจะได้สอนคนอื่นๆ ได้ และถ้าทอสวยก็จะมีคนซื่อ

ฉันบอกตนเองว่า ไม่ได้วางแผนไกลถึงขั้นทำเป็นอาชีพจริงๆ จังๆ และการทอผ้าให้สวยต้องอาศัยการฝึกฝนที่ยาวนานเพื่อความชำนาญ ย่าก็บ่นไปกระบุงใหญ่ว่าลงทุนไปเสียเปล่า ไม่ได้ผลตอบแทนกลับมา คนทอผ้าก็ต้องหวังอยากขายได้เงินมาเลี้ยงชีพ

“ก็มันมาเฮียน ลงทุนทอผ้าตอนนี้ ไ ม่ได้เงินแต่มันก็จะเอาความรู้ที่ได้ไปขายเป็นตัวหนังสือ” นางสาวที่อยู่ข้างๆ พูดได้กินใจเป็นที่สุด

ทุกๆ สิ่งที่เราลงมือทำ ต้องมีจุดมุ่งหมายและไม่มีอะไรสูญเปล่า ฉันทอผ้าไม่สวย ทอไม่ได้ แต่ฉันก็ได้ทำ และหวังว่าน่าจะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปสู่การเป็นตัวหนังสือ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งความตั้งใจ แต่ไม่ว่าความตั้งใจใดๆ เวลาเท่านั้นจะเป็นเครื่องพิสูจน์ ทั้งพิสูจน์ฝีมือและจิตใจของฉันว่าจะอดทนพอที่จะนำความรู้ไปเป็นตัวหนังสือได้หรือไม่

วันแรกฉันนั่งทอผ้าด้วยความครีหมอกครีหมใจ บอกตรงๆ เหมือนเด็กได้ของเล่นถูกใจ แต่การนั่งไปสักพักมือที่สอดกระสวยสัมพันธ์กับเท้าที่เหยียบพืมลงทีละข้าง และสายตาที่มองดูเส้นฝ้าย ของเล่นถูกใจก็เริ่มสร้างความทรมาณกาย อาการปวดเมื่อยหลังเริ่มรุกร้า ฉันถึงได้รู้ถึงสัจธรรมที่ได้ยินมาตลอดว่า ความตั้งใจจริงจะเอาชนะอุปสรรค และฉันยังเชื่อมั่นในความคิดของตนเองตลอดว่า การทำสิ่งใดก็ตาม จะทำให้เราได้เรียนรู้จากสิ่งนั้น การทอผ้าก็ทำให้เรารู้ว่า เราเอาชนะความเหนื่อยกายได้ถ้าไม่เหนื่อยใจ

ผ้าพันคอ 8 ผืนที่ทอสำเร็จ คือก้าวแรกของความตั้งใจ แม้หลายๆ คนจะบอกว่าฉันยังทอผ้าไม่จำเป็นต้องหัดอีกหลายครั้ง ฉันก็พร้อม เพราะยังมีผ้าอีกหลายชนิดที่ต้องเรียนรู้ ถ้ายังไม่ทอใจเสียก่อน การทอผ้าครั้งแรกที่ฉันมุ่งมั่นตั้งใจทำจนสำเร็จ ทำให้ฉันอุ่นใจมากขึ้น และกระหิมยิมย่องอยู่ในที่ ว่าไม่ยากอย่างที่คิด จนฉันลืมไปว่าปัจจุบันหมู่บ้านของฉันไม่มีการปลูกฝ้าย ฝ้ายที่นำมาทอผ้าเป็นฝ้ายจากโรงงาน หรือดูดีๆ ช่างเหมือนเส้นด้ายยั้งไยยั้งนั้น ฉันถึงไม่รู้ถึงความยากอย่างที่คิด จนย่าบอกว่า เมื่อก่อนย่าต้องปลูกฝ้ายเอง ตั้งแต่เดือน 6 ช่วงเดียวกับปลูกพืชไร่ พวกกุบวบ พักแพงแตงไทย หรือข้าวโพด โดยหว่านฝ้ายลงไปบนพื้นที่ที่ปลูกพืชผักเหล่านี้ จะเก็บเกี่ยว

อีกทีก็เดือน 11 ช่วงเกี่ยวข้าว จากเมล็ดที่หว่าน รอตันฝ้ายผลิบาให้ ดอกสีเหลืองชูช่อก่อนร่วงหล่น และออกผลอ่อนจนแก่ และฝ้ายสีขาว ก็ค่อยๆ ผลิออกมาตามรอยแตกของผลแก่

“เก็บฝ้ายเอามาตากแดด นำมาอิว อิวแล้วกะดัด ดัดแล้วกะม้วน ม้วนแล้วกะมาเข็น เข็นแล้วกะไปต้มน้ำข้าว”

ฉันฟังแล้วแม้จะดูยาก แต่ก็นึกภาพออก เพราะสมัยเด็กๆ เห็น ย่าทำและเคยช่วยย่าอิวฝ้ายด้วย ถ้าแค่ฟังก็ไม่ว่า ถ้าอยากรู้ก็ต้องลงมือ ทำ

ฉันเริ่มเก็บฝ้ายที่ย่าปลูกไว้มาตากแดด และเอา เมล็ดดอกโดยใช้ “หีบฝ้ายหรืออิว” เรียกว่า “กา รอิวฝ้าย” วันต่อมาฉันนำฝ้ายไร่เมล็ดไป “ดัด” ด้วยที่ดัดฝ้ายคล้ายคันธนู เรียกว่า “ชั้นโด้ง” มือ ซ้ายจับคันไม้ประหนึ่งว่ากำลังจับคันธนู มือขวาจับ ไม้ไผ่ปล้องเล็กๆ เหมาะมือดัดเส้นเอ็นจนฝ้ายกลายเป็น

เป็นปุยนุ่ม พร้อมที่จะให้เราม้วนฝ้ายเป็นอันเล็กๆ เท่านิ้วนางยาว ประมาณ 1 คืบ เรียกว่า “การล่อฝ้าย” การดัดฝ้ายบางคนบอกว่าฉัน คงทำไม่ได้ เขาทอผ้ามาตั้งหลายปี ยังดัดฝ้ายไม่เป็น แต่วันต่อมาฉัน ก็นำฝ้ายที่ดัดแล้วม้วนไปหัด “เข็นฝ้าย” กับเครื่องมือที่เรียกว่า “หลา”

การล่อฝ้าย

การเข็นฝ้าย

หลา และเข็นฝ้าย สองคำนี้ฉันคงจำไปจนวันตาย หลามีล้อ เหมือนจักรยาน ตรงล่อมีที่จับเพื่อหมุน อีกด้านของหลาเป็นเหล็ก เรียวยาวเรียกว่า “โน” ใช้สำหรับใส่ฝ้ายที่ม้วนแล้ว มือขวาหมุนที่จับ หลา มือซ้ายจับฝ้ายที่ม้วนแล้วใส่โนโนแล้วดึงออก ฝ้ายสีขาวก็หลุด

จากม้วนกลายเป็นเส้น ดึงเส้นฝ้ายที่ออกจากม้วนมาแล้วเข้าไปเรียงไว้ในไน คล้ายกับเส้นฝ้ายที่อยู่ในกระสวย

วันแรกผ่านไปกับการฝึกเส้นฝ้าย ย่าต้องมานั่งเขียนเส้นที่ฉันหัดไว้ซะจนหลุดลุ่ย วันที่สองผ่านไปก็เช่นเดิม ไม่มีอะไรดีขึ้นจนฉันชักท้อใจ

“ถ้าเป็นเด็กน้อย จะจับนั่งตัก จับมือเขียน” ย่าพูดขณะที่นั่งดูฉันดึงม้วนฝ้ายออกจากไน ความไม่เป็นท่าทำให้ฝ้ายที่ฉันเขียนเป็นเส้นหนา มากแทบจะเรียกไม่ได้ว่าเป็นเส้นฝ้าย จนย่าต้องนำเส้นฝ้ายที่ขาดไปรวมกันแล้วเขียนใหม่ทุกครั้ง

“เอาฝ้ายไปทำทาน คนซื้อคงจะว่าเนาะ เดี่ยวเส้นเดิน (เส้นหนา) เดี่ยวเส้นแลบ (เส้นบาง) เส้นไม่เสมอกันเลย” ฉันได้ยินย่าพูดแล้วยิ่งโมโหตัวเอง

“ย่าจะเอาไปทำทานดิ ฤ” ราวอย่างนั้นหนูกะมิเอ็ดละ
หัดเขียนฝ้าย ถ้าย่าเสียดายฝ้าย ย่านเขาว่า หนูกะหย่า” ฉันบอกว่าถ้าย่ากลัวคนว่าเส้นฝ้ายไม่สวยแล้วยังมาทำทาน ฉันก็จะเลิกทำ

ย่าคงสามารถเดาอาการของฉันได้ จึงดึงเส้นฝ้ายที่ฉันเขียนแล้วพูดยิ้มๆ ว่า “ย่าก็เคยซื้อฝ้ายวัด เส้นเป็นแบบนี้แหละ โอ๊ย เว้าในใจ (พูดในใจ) ว่า อันนี้แหละ ฝ้ายคนหัดเขียน คนกะยังเอามาทำทานได้”

ผู้ใหญ่เขาช่างมีคำพูดที่ทำให้เรามีกำลังใจ ย่าไม่ปลอบใจพร่ำเพรื่อ แต่ยกตัวอย่างให้เห็นความจริง แต่ฉันสัมผัสได้ถึง การปลอบโยน

“คนหัดเขียนฝ้าย ได้เฉอะเขินมิเป็นอยู่บ่อ” ฉันถามเสียงอ่อยว่า คนที่หัดทำมีใครเขียนฝ้ายไม่เป็นบ้างไหม ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านั้น ฉันหน้าบูดบึ้งด้วยความโมโห แหกปากด้วยความไม่สบายอารมณ์ หมุนหลาเร็วๆ จนเส้นฝ้ายพันกันแล้วย่าต้องมานั่งแก้จนเมื่อย

ย่าบอกว่า ทุกคนที่หัดเขียนฝ้าย ไม่เคยมีใครเขียนไม่เป็น เพราะถ้าทำไม่เป็นก็ไม่มีเสื้อผ้าใส่ สมัยก่อน เสื้อหรือผ้าชิ้นทำจากผ้าทอทั้งนั้น ไม่มีตลาดเหมือนในปัจจุบัน ที่มีเสื้อผ้าสำเร็จรูปขาย เวลาทอผ้าเส้นฝ้ายหนาบ้างบางบ้างก็ขาดออกบ่อย ต้องอดทนทอ ไม่เหมือนสมัยนี้ เส้นฝ้ายก็มีขาย เส้นเหนียวไม่ขาดง่าย และไม่ต้องปลุกฝ้ายให้เหนียว และเสียเวลา ในอดีตถ้าไม่ทำก็ไม่มีการกิน ถ้าไม่ทอผ้าก็ไม่มีการกิน ก่อนจึงมีความชำนาญในการหาอยู่หากิน หาใช้ และมีความเพียรพยายาม อดทน มุ่งมั่น ที่จะต้องทำทุกอย่างที่ควรจะเป็นให้เป็น

แต่สมัยนี้...เคยเป็นกันบ้างไหม บางเรื่องบางอย่าง ต่อให้เราพยายามแค่ไหน มุ่งมั่นตั้งใจมากเพียงไร ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ยอมทิ้งความตั้งใจ ไม่มีคำว่าอดทน เพียงเพราะรู้ว่า ทำไม่ได้

หรือเพราะฉันมีทางเลือกหรือเปล่านะ ถึงอดทนไม่เพียงพอ ฉันเห็นฝ้ายไม่เป็น ก็ไม่เห็นเป็นอะไร ก็ไปซื้อที่ตลาด แต่จะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ฉันก็คิดว่า ตนเองไม่กล้าพอที่จะยอมรับความจริง ฉันไม่มีความอดทน จนต้องอ้างเหตุผลว่า เพราะฉันมีทางเลือก

ไม่ว่าจะทำเสื้อผ้าเป็นด้วยความอดทนหรือจำต้องอดทน แต่ฉันก็ถือว่าการทอผ้าเป็นอุบายของคนสมัยก่อนที่สอนให้ลูกสาวเติบโตเป็นหญิงสาวที่มีความอดทน เพราะทุกขั้นตอนถ้าไม่เพียรก็เลิกทำเอาได้ง่ายๆ

แต่ถึงฉันจะไม่มี ความอดทน แต่การได้ลองทำในทุกๆ ขั้นตอนที่ยาสอน ทำให้ฉันมองว่าการทอผ้ามีนัยที่ลึกซึ้งกว่าการเป็นผ้าทอนึกถึงภาพย่านั่งตักยาทุกด มือต่อมือของแม่ลูกประสานกัน นึกถึงยาช่วยฉันชิงเส้นฝ้ายบนกี่ การทอผ้าคือ การสร้างสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว

สำหรับฉัน ความสำคัญไม่ได้อยู่ที่ต้นฝ้ายที่เราปลูกครั้งอดีต หรือเส้นฝ้ายสำเร็จรูปจากร้านค้าในปัจจุบัน หรืออยู่ที่การทอเพื่อให้ได้ผ้ามาหนุนหมอนหรือเป็นอาชีพร หากแต่คือมือที่ช่วยกันจับเส้นฝ้าย กลายเป็นเส้นใยคล้องความสัมพันธ์ที่อบอุ่น ระหว่างแม่กับลูก ยา ยายกับหลาน ต่างหาก